

Türkiye’de Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans (LGBT) Bireylerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Araştırmasının Özet Sonuçları

Yard. Doç. Dr. Volkan Yılmaz ve Dr. İpek Göçmen

Özet

Türkiye’de Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans (LGBT) Bireylerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Araştırması cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığın LGBT bireylerin yaşamlarında yarattığı sosyal ve ekonomik sorunlara ilişkin önemli ipuçları sunuyor. Araştırmanın sonuçları LGBT bireylerin istihdam, sağlık, eğitim, gelir yoksulluğu, barınma, toplumsal hayata katılım, aile ve yaşlılık gibi farklı sosyal politika alanlarında karşılaştıkları farklı türlerdeki ayrımcılığı raporluyor. Araştırma cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığın farklı biçimlerini LGBT bireylerin gözünden raporlarken, yine LGBT bireylerin gözünden hukukî sistemin bu ayrımcılık biçimlerini ortadan kaldırmakta yetersiz kaldığını ortaya koyuyor.

Giriş

Türkiye’de LGBT Bireylerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Araştırması 2014 yılının ikinci yarısında SPoD ve SPF ortaklığında ve Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ayşe Buğra’nın danışmanlığında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın internet tabanlı olarak gerçekleştirilen anket bölümüne[1] 2875 kişi katılmış ve araştırma kapsamında 10 şehirde (İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir, Gaziantep, Trabzon, Adana, Antalya, Mersin, Edirne) 200’ü aşkın kişinin katıldığı toplam 14 odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir.

LGBT’lerin toplumsal baskı nedeniyle cinsel kimliklerini açıkça ifade etmelerinden kaynaklanan güçlükler dolayısı ile LGBT’lere yönelik ulusal temsil niteliği bulunan bir araştırma yapmak olanaklı değildir.[2] Bu nedenle bu araştırmanın sonuçlarının yalnızca araştırmaya katılan kişilerin sosyal ve ekonomik sorunlarına ilişkin bilgi verdiğini ve ülkedeki diğer LGBT’lerin durumlarına ilişkin ancak ipuçları sunabileceğini belirtmek isteriz.

Ankete katılanlara ilişkin temel bilgiler şöyledir:

- Ankete Türkiye’de ikamet eden, Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olan ve kendini lezbiyen, gey, biseksüel ve trans olarak tanımlayan 2875 kişi katıldı.
- Katılımcıların yüzde 49,8’i 18-25 yaş grubunda, yüzde 31’i 26-35 yaş grubunda, yüzde 12,9’u 36-45 yaş grubunda ve yüzde 6,3’ü 46 ve üzeri yaş grubunda.
- Ankete Türkiye’nin dört ili dışında tüm illerden katılım sağlandı.
- Ankete katılanların yaklaşık yüzde 90’ını eşcinsel ve biseksüel bireyler oluştururken, 10’unu trans bireyler oluşturdu.

- Ankete katılanların yaklaşık yarısı halen öğrenci, diğer yarısı ise öğrenci değil.

Anketin kapsadığı alanlara göre özet sonuçlar ise şöyledir:

Çalışma hayatı

- Ankete katılanların yüzde 62,9'u (1803 kişi) son üç ayda gelir getirici bir faaliyet içinde yer aldıklarını belirttiler.
- LGBT'ler çalışma hayatının hemen her alanında. LGBT'ler gündelikçi işçilikten, hekimliğe; memuriyetten serbest çalışmaya kadar farklı alanlarda çalışıyorlar.
- Son bir yıl içinde çalıştıkları işyerinde ayrımcılığa uğradığını düşünenlerin oranı yüzde 8,9 (257 kişi).
- Son bir yıl içinde iş ararken ayrımcılığa uğradığını düşünenlerin oranı yüzde 8,4 (241 kişi).
- İşyerinde cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliği ile ilgili açık olmayanların oranı yüzde 78,3 (1555 kişi).
- İşyerindeki çalışma arkadaşlarından birinin cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliği dolayısıyla olumsuz yorum/tepki aldığını duyan/görenlerin oranı yüzde 55,7 (914 kişi).
- Hemcins bir partneri/sevgilisi/eşi olduğu için çalışma koşulları ve kazanç alanlarında (izin, emeklilik vb.) heteroseksüel bireylerle eşit muamele görmediğini düşünenlerin oranı yüzde 29,1 (371 kişi).
- Cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliği temelli ayrımcılık nedeniyle eğitimini aldığı mesleği yapamayanların oranı yüzde 5,8 (167 kişi).

Sağlık

- Ankete katılanların yüzde 7,6'sı (219 kişi) ayrımcılığa uğrayacağı korkusu ile tedavi olmuyor ya da tedavisini geciktiriyor.
- Ankete katılanların yüzde 7,2'si (208 kişi) sağlık personeli tarafından eşcinsel ve/veya trans kimliğinin tedavi edilmeye çalışıldığını belirtiyor.
- Ankete katılanların yüzde 50,3'ü (1447 kişi) cinsel sağlık hizmetlerine nereden ve nasıl ulaşabileceğini bilmiyor.
- Ankete katılanların yüzde 43,2'si (1218 kişi) hayatında en az bir kez intiharı düşünmüş.
- Ankete katılanların yüzde 23,9'u (686 kişi) ruh sağlığı hizmetlerine ihtiyaçları olması rağmen, bu hizmetler pahalı olduğu için hizmete erişemediklerini belirtiyor.
- Ankete katılanların yüzde 14,1'i (400 kişi) herhangi bir sağlık sigortası kapsamında olmadıklarını beyan ediyorlar.

Eğitim

- 18 yaşından önceki eğitim hayatında cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliği dolayısıyla olumsuz yorum/tepki aldığını belirtenlerin oranı yüzde 67,4 (1312 kişi).
- 18 yaşından önceki eğitim hayatında cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliği dolayısıyla okulu terk etmek zorunda kaldığını belirtenlerin oranı yüzde 8,3 (153 kişi).
- Üniversite hayatında cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliği dolayısıyla olumsuz yorum/tepki aldığını belirtenlerin oranı yüzde 51,7 (881 kişi).
- Cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliği dolayısıyla kimliği dolayısıyla üniversiteyi terk etmek zorunda kalanların oranı yüzde 4,7 (73 kişi).

Gelir yoksulluğu

- Aylık gelirlerinin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediğini/zor yettiğini belirten LGBT bireylerin oranı yüzde 35 (987 kişi).

Barınma

- Ankete katılanların yüzde 6,4'u (185 kişi) cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle normal bedelin üzerinde kira ödemek mecburiyetinde bırakıldıklarını düşünüyor.
- Ankete katılanların yüzde 29,5'i (848 kişi) cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimliklerini saklamadan yaşayabilmek için ancak şehrin belirli bölgelerinde oturmak zorunda bırakıldıklarını düşünüyor.
- Cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimliklerinin bilinmesi nedeniyle komşuları tarafından rahatsız edilenlerin oranı yüzde 8,8 (254 kişi).

Toplumsal hayata katılım

- Ankete katılanların yüzde 57,9'u (1631 kişi) yaşadığı yerden yarım saatten fazla seyahat etmeden ulaşabileceği cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliğini gizlemek zorunda kalmaksızın güvende olabileceği herhangi bir mekanın (ay bahçesi, kafe, lokanta, dernek, gençlik merkezi, siyasi parti ofisi vb.) bulunmadığını belirtti.
- Son bir yıl içinde bir dükkana/mağazaya gittiğinde ayrımcılığa uğradığını düşünenlerin oranı yüzde 10,5 (302 kişi).
- Toplu taşıma kullanırken tacize uğradığını belirten LGBT'lerin oranı yüzde 18,5 (531 kişi).

Aile

- Ailelerinden en az bir kişiye cinsel yönelimlerini/cinsiyet kimliklerini açıklamış olan eşcinsel, biseksüel ve transların oranı yüzde 38,5 (1094 kişi).
- Cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri dolayısıyla ailelerinden herhangi bir olumsuz tepki almayanların oranı yüzde 22,2 (639 kişi).
- Cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri dolayısıyla aile mensuplarından şiddet görenlerin oranı yüzde 6,6 (190 kişi).
- Cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri dolayısıyla aileleri tarafından ölüm tehdidi alanların oranı yüzde 3,2 (92 kişi).
- Cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri dolayısıyla aileleri tarafından evden atılanların oranı yüzde 2,8 (80 kişi).

Yaşlılık

- Ankete katılanların yüzde 62'si (1771 kişi) kendi yaşlılıkları ile ilgili kendilerini güvende hissetmiyorlar.
- Ankete katılanların yüzde 51,8 (1297 kişi) yaşlılığında bakım ihtiyacı olduğunda yeterli desteği alamayacağını düşünüyor.

Trans kadınlar ve erkekler

- Trans kadın ve erkekler, eşcinsel ve biseksüellere oranla daha görünürler ve hemen tüm alanlarda ayrımcılık ile karşılaştıklarını belirtme oranları daha yüksek.
- İsteddiği mesleği seçemediğini ve eğitimini aldığı mesleği icra edemediğini belirtenler arasında trans bireylerin oranı beklenenden yüksek.
- Aylık gelirinin temel ihtiyaçlarını karşılamadığını söyleyenler arasında trans kadınların oranı beklenenden yüksek.
- Lise mezunu ve altı eğitime sahip kişiler arasında trans bireylerin oranı beklenenden yüksek.
- Herhangi bir sağlık sigortası olmadığını belirtenler arasında transların oranı beklenenden yüksek.
- Yaşlılığıyla ilgili kendini güvensiz hisseden kişiler arasında transların oranı beklenenden yüksek.
- Cinsel kimliği nedeniyle hayatları boyunca en az bir kez intiharı düşündüğünü belirtenlerin arasında transların oranı beklenenden yüksek.
- Yaşadığı herhangi bir ayrımcılık vakası ile ilgili şikayette bulunanlar arasında transların oranı beklenenden yüksek.
- Tüm eğitim hayatı boyunca ayrımcı tavırlarla karşılaştığını belirten bireylerin arasında transların oranı beklenenden yüksek.
- Transların yüzde 50,4'ü (71 kişi) cinsiyet geçiş süreciyle ilgili yeterli ve güvenilir bilgiye ulaşmakta zorlandığını belirtiyor.

Hukuk ve adalete erişim

- Katılımcıların yüzde 46,1'i (1324 kişi) en az bir kez ayrımcılıkla karşılaştığını belirtti.
- Bir tür ayrımcılık yaşadığını beyan eden LGBT'lerin yalnızca yüzde 10'u yasal yollara başvurduğu belirtti (133 kişi).
- Bir tür ayrımcılık yaşadığı için yasal yollara başvuranların yalnızca yüzde 16,5'i şikayetinden tatmin edici bir sonuç aldığını belirtti (22 kişi).
- Bir tür ayrımcılık yaşadığını beyan eden ve yasal yollara başvurmayan 604 kişi şikayet etmenin "hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini" düşündüğünü, 587 kişi cinsel kimliğinin açığa çıkmasından korktuğunu, 328 kişi nasıl şikayet edeceğini bilmediğini ve 209 kişi yasal yollara başvuracak maddi olanaklara sahip olmadıklarını belirtti.

Sonuç yerine

Türkiye'de LGBT Bireylerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Araştırması'nın sonuçları ülkemizde uzun yıllar yok sayılmış bir toplumsal kesimin aslında hayatın her alanında, ülkenin her şehrinde ve toplumun her kesiminde var olduğunu gösteriyor. Araştırmanın sonuçlarına göre LGBT'ler yaşamlarını idame ettirmeye yönelik en temel alanlarda dahi ciddi ayrımcı tutumlar ile karşılaştıklarını beyan ediyorlar. Ayrımcılıkla karşılaştığını belirten LGBT'lerin büyük çoğunluğu ise yasal yollara başvurmadıklarını belirtiyorlar. Yasal yollara başvurmamalarının en önemli iki nedeni hukukun adalet sağlayacağına yönelik güvensizlik ve hukukî süreçlerde özel hayatlarının gizliliğine yeterli özenin gösterilmeyeceğine yönelik kaygılar. Hukuki yollara başvuranların büyük çoğunluğu ise tatmin edici bir sonuç almadıklarını beyan ediyorlar. Bu sonuçlar ülkemizde LGBT'lere yönelik hayatın farklı

alanlarında ayrımcılığın mevcut olduğunu, ancak bu ayrımcılıkla etkin mücadele etme yollarının ise hayli kısıtlı olduğunu altını çiziyor.

Araştırmanın sonuçları Türkiye’de eşcinsel, biseksüel ve trans bireyleri de içerecek bir eşit yurttaşlığı tesis edecek kapsayıcı bir politika yaklaşımının kabul edilmesine ihtiyaç bulunduğunu ortaya koyuyor. Eşcinsel, biseksüel ve trans bireylerin yaşamlarını, tüm diğer yurttaşlar gibi, onurlu bir biçimde sürdürebilmeleri için uluslararası insan hakları hukukunun parçası haline gelen cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığın açıkça yasaklanmasının ve eşcinsel, biseksüel ve trans bireyleri de hesaba katan eşitlikçi bir sosyal politika yaklaşımının uygulamaya konulmasının elzem olduğu kanısındaız.

Dr. Volkan Yılmaz, İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi (STÇM) ve Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD) & Dr. İpek Göçmen, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu (SPF)

Makaleyi şu şekilde referans vererek kullanabilirsiniz:

Yılmaz, V. ve Göçmen, İ. (Haziran, 2015), “Türkiye’de Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans Bireylerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Araştırmasının Özet Sonuçları”, Cilt IV, Sayı 6, s.94-101, Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi (Research Turkey), Londra: Research Turkey (<http://researchturkey.org/9142>)

Sonnotlar

[1] Anket çalışması Infakto Araştırma ve Danışmanlık Şirketi’nin danışmanlığında ve LGBT hakları dernek ile oluşumları ve online LGBT arkadaşlık portallarının desteği ile tamamlanmıştır.

[2] Yöntemsel olarak benzer bir araştırma Avrupa Birliği üye ülkeleri için Viyana merkezli bir araştırma kuruluşu olan Temel Haklar Ajansı (Fundamental Rights Agency) tarafından geçtiğimiz yıl tamamlanmış ve sonuçları Avrupa kamuoyu ile paylaşılmıştır. Türkiye’de LGBT’lere yönelik bu araştırmanın kurgulanmasında Temel Haklar Ajansı’nın gerçekleştirdiği araştırmadan faydalanılmıştır.